

*Het meisje uit het
verscholen dorp*

Andere romans van Irma Joubert bij Uitgeverij Mozaïek:

Het meisje uit de trein

Het spoor van de liefde

Tolbos

Kind van de rivier

Pontenilo

Kronkelpad

Hildegard

IRMA JOUBERT

*Het meisje uit het
verscholen dorp*

Vertaling: Dorienke de Vries

Uitgeverij Mozaïek, Utrecht

ISBN 978 90 239 5053 0 (boek)
ISBN 978 90 239 5054 7 (e-book)

Vertaling en eerste redactie: Doriënke de Vries
Ontwerp omslag: Wil Immink Design
Foto omslag: Marta Orłowska / Arcangel Images
Auteursfoto: Ruben Timman / nowords.nl
Lay-out en dtp: Gerard de Groot

Oorspronkelijk verschenen bij LAPA uitgewers (edms.), Pretoria, Zuid-Afrika, onder de titel *Mentje, kind van Pas-Opkamp*.

Oorspronkelijke uitgave © 2017 Irma Joubert
Nederlandse vertaling © 2017 Doriënke de Vries

Uitgeverij Mozaïek, Utrecht
www.uitgeverijmozaiek.nl

Alle rechten voorbehouden

Opgedragen aan mijn schoondochter Elizabeth Joubert

*'But what good came of it at last?'
Quoth little Peterkin.
'Why that I cannot tell,' said he,
'But 't was a famous victory.'*

Uit het gedicht *After Blenheim* van Robert Southey

1

Bosveld, 1933

De zon staat te branden aan de wolkeloze hemel. Stof stuift op onder de hoeven van de koeien in de kraal en omhult het groepje mensen dat daar staat. De stem van de veilingmeester dreunt maar door.

Er is geen sprietje gras te zien. Het kaalgevreten land ligt er doods bij. Voor het eerst sinds mensenheugenis is de waterloop drooggevalen.

Tinus drukt zijn magere rug tegen de gepleisterde muur en plant zijn blote voeten stevig in het hete zand. Zijn ogen zijn op de kraal gericht, weg van het land.

Twee weken geleden is hij met opa hun hele terrein over gelopen – langzaam; het kostte hun een hele dag. Tegen zonsondergang zei opa: ‘We kunnen niet anders meer.’

Tinus begreep het niet.

Nu wel.

De bijwoners zitten een beetje terzijde; de man zit in elkaar gedoken te huilen, met naast hem zijn vrouw met haar logge lijf en onnozele blik. Ook zij huilt. Eén brok ellende.

Tinus kijkt een andere kant op. Gingen die twee maar weg! Gingen ze maar naar hun eigen huis en bleven ze daar maar!

Ergens binnen in het grote huis is oma. ‘Deze dag wordt

mijn dood,' heeft ze vanmorgen vroeg gezegd. Haar lippen waren dun en wit, haar stem klonk vlak.

Alleen hij en opa zijn koppig gaan kijken. Opa zit naast hem op een keukenstoel, in zijn glimmend geperste zondagse pak, met een gedoofde pijp in zijn grove handen. Zijn hals is vermagerd. Hij lijkt net een stokstaartje.

De veilingmeester wist het zweet uit zijn dikke nek en veilt de magere koeien gewoon allemaal tegelijk.

'Waarom biedt er niemand?' vraagt Tinus. Het komt er te hard en te hoog uit.

'Niemand heeft nog weidegrond.' Opa's stem is even krachtig als altijd. 'De opkopers staan al te wachten; een van hen koopt straks het hele zwikje voor een appel en een ei.'

Om een uur komt oma koffie en brood brengen. 'Kom toch binnen zitten. Het is zo warm.'

'Nee, ik blijf hier,' zegt opa.

'Ik ook,' zegt Tinus.

Ze laden de laatste spullen op de wagen van oom Grootgert: ledikanten, eetgerei, keukenspullen. De tenten. De keukentafel met de vier stoelen. Een trommel met kleren en linnengoed, met de bijbel erbovenop. Het is net of ze gewoon voor het avondmaalsweekend naar het dorp gaan.

Dan ziet Tinus ze aankomen, van de andere kant van de lege kraal: de bijwoners. De man draagt een versleten koffer in de ene en zijn vioolkist in de andere hand. Onder zijn arm klemt hij een ingelijste prent. De vrouw heeft een bundel beddengoed op haar hoofd. Net een wasvrouw.

'Gaan zij ook mee?' vraagt Tinus.

'Wat dacht je dan?' antwoordt opa, terwijl hij de riem nog wat strakker om het koperen ledikant trekt.

Tijdens de veiling van vorige week heeft Tinus zich meer dan ooit voor die mensen geschaamd. Aldoor was hij bang dat die stumper van een bijwoner weer een van zijn aanvalen zou krijgen. Hij merkte wel dat de mensen uit de omtrek erop zaten te wachten. Daarvoor waren ze immers geko-

men? Niet om iets te kopen. Alleen maar om te zien hoe die trotse Martinus van Jaarsveld en zijn hoogmoedige vrouw van hun voetstuk tuimelden. Om hun ogen uit te kijken naar de man die soms schreeuwend het veld in loopt. Malle Simon. En om te roddelen over de jongen die de familienaam draagt. Over hem, Martinus Daniël.

Bij het toegangshek van de boerderij klimt hij van de wagen. Voor het laatst voelt hij het warme zand van het Bosveld onder zijn voeten. Voor het laatst tuurt hij over het veld waar hij is opgegroeid. Dan maakt hij het hek open en loopt terug naar de wagen. 'Op een dag koop ik de boerderij weer terug,' zegt hij grimmig. 'Ik zweer het, opa: ooit zal Buffelpoort weer in handen van een Van Jaarsveld zijn.'

2

Vierhouten, Nederland, juli 1943

De zomerzon schijnt warm op hun rug. Het gras is lang en fris groen – voer voor de koeien in de lange wintermaanden die komen. Ritmisch zwaait vader de lange zeis heen en weer, heen en weer. Mentje harkt het gesneden gras in grote hopen bijeen. Het ruikt naar gekneusde kruiden en een beetje naar pepermunt.

‘Waar is je hoed?’ vraagt vader zonder op te kijken. ‘Straks ben je vanavond weer helemaal verbrand.’

Hè, haar hoed! Die vergeet ze ook altijd!

Dan barst er bij het huis een enorm kabaal los. Ze kijken met een ruk op. Mentje ziet schrik in vaders ogen, maar dat duurt maar even. ‘Platliggen, Mentje, achter die bult gras. En verroer je niet, tot ik je kom halen,’ zegt vader. Hij zet het op een rennen.

‘Waarom, papa?’

‘Liggen, jij!’ roept hij over zijn schouder. ‘Ik ben zo terug.’

Ze laat zich zakken en kruipt op haar buik achter de hoop gras. Ze drukt haar kin op haar borst, trekt haar knieën op en doet haar ogen stijf dicht. Het hoopje gras dat ze bij elkaar heeft geharkt lijkt plotseling heel klein.

Bij het huis klinken stemmen, woedende, schreeuwende stemmen. Ze slaat haar handen voor haar oren, maar zelfs dan hoort ze de baby nog huizenhoog gillen.

Wat is er gebeurd? Heeft de baby zich pijn gedaan? Of anders het kleine jongetje? Is hij misschien van de ladder gevallen?

Of erger: is er brand? In de stal?

Haar hart begint te bonzen. Vader was juist zo bang voor de kaars daar tussen de hooibalen.

Of is de stier weer losgebroken uit de wei? Net als twee jaar geleden, toen vader bijna...

Nee! Nee, dat kan niet nog eens gebeuren.

Of zijn de soldaten gekomen? Dat wil ze niet denken, maar ze is altijd bang geweest dat de baby zou gaan huilen als er soldaten melk of eieren kwamen halen. Ze probeert helder na te denken. De baby begon toch pas te huilen toen het lawaai bij het huis al was losgebarsten? Ja, beslist. Dus de soldaten kunnen het niet zijn.

Of toch wel?

Ze is nooit bang voor de soldaten geweest. Vanaf het begin van de oorlog zag je ze op straat, in Nunspeet en zelfs in Vierhouten. Ze hield ze ongemerkt in de gaten als ze op weg was naar school, en als ze hen zag aankomen ging ze meestal aan de overkant van de weg lopen. Echt bang was ze nooit.

Maar nadat de familie Friedman bij hen was komen wonen, was dat heel anders geworden.

Op een avond zei vader, zomaar pardoos: 'Mentje, ik moet iets met je bespreken.'

Het was een koude winteravond aan het begin van het jaar. Vader duwde nog een blok hout in het fornuis, ging in zijn leunstoel zitten en strekte zijn benen, de voeten dicht bij de warme kachel. Buiten woei een ijzige wind. 'Regelrecht van de Noordpool,' zei Mentje, terwijl ze vader een kom koffie inschonk. Zelf nam ze een glas warme melk.

Vader dronk zijn koffie met kleine slokjes. Geduldig wachtte Mentje af.

'De familie Friedman moet zich melden bij kamp Westerbork,' zei vader uiteindelijk.

Mentje voelde zich onrustig worden. Ze kende de familie

niet; ze wist alleen dat vader dagelijks een paar kannen melk afleverde bij hun winkel in Nunspeet. Maar de oma van een jongen uit haar klas was vorig jaar naar Westerbork gestuurd en sindsdien hadden ze niets meer van haar gehoord. ‘Wat gebeurt er eigenlijk met mensen die naar Westerbork worden gestuurd, papa?’

Vader woelde met zijn wijsvinger door zijn baard. ‘Dat weet niemand precies. Waarschijnlijk worden ze naar een van de Duitse werkkampen in het oosten gestuurd.’

‘Dat is toch niet goed?’

Vader schudde zijn hoofd en staaarde naar het fornuis.

Haar onrust groeide. Er begon een vermoeden in haar post te vatten. ‘Wilt u de familie Friedman helpen?’

‘Meneer Friedman heeft een neef in Engeland, die probeert te regelen dat de hele familie daarheen kan. Ik heb aangeboden dat ze bij ons kunnen wonen tot ze weg kunnen.’

‘Onderduiken.’ Mentje had het woord al eens gehoord op school.

Vader keek met een ruk opzij; zijn ogen stonden waakzaam. ‘Tja, nou... Onderduiken, inderdaad.’

Maar dat kan toch niet? We hebben maar één slaapkamer, dacht Mentje. Vader had altijd gezegd dat hij een eigen kamertje voor haar zou aanbouwen zodra ze twaalf werd. Nu was ze nog maar negen en sliep ze bij vader op de kamer. ‘Waar moeten ze dan slapen?’

‘Nou... Misschien kunnen ze op zolder een slaappleaats inrichten. En als ze zich onveilig voelen, kunnen ze daar overdag ook zitten.’

‘Op de stalzolder?’ vroeg Mentje stomverbaasd. ‘De ladder op? Waar we de hooibalen opslaan?’

‘We kunnen de hooibalen wat opschuiven om aan de voorkant een soort barricade te maken,’ zei vader. ‘Dan zie je vanuit de stal alleen maar hooibalen.’

‘Maar je kunt daar toch niet slapen?’

‘Als de nood aan de man is, is een mens tot veel in staat.’

Het is daarboven redelijk behaaglijk, dat is ook belangrijk.'

Dat was zeker waar, dacht Mentje. De stal was aan het huis vast gebouwd; alleen een muur scheidde hem van de keuken. Zo hield het fornuis ook de dieren de hele winter lekker warm.

'En het is maar tijdelijk, tot ze naar Engeland kunnen.'

'Ja...'

Dat wordt niks, dacht ze. Vader liep weer eens met zijn hoofd in de wolken.

Vader kon zien wat ze dacht, want hij kende haar net zo goed als zij hem. 'Mentje, het zijn onze naasten, en ze hebben ons nu nodig. Het is onze christenplicht om die mensen te helpen.'

De barmhartige Samaritaan, bedacht Mentje. 'Ja, papa.' Met een kleine zucht, zodat vader zou merken dat zij het eigenlijk beter wist.

'We hebben hier op de boerderij genoeg eten om hen een paar weken te logeren te kunnen hebben. Er verandert verder niets.'

'Dat is niet waar. Alles wordt anders; dat weet u best.'

Hij legde zijn grove hand op haar haar. 'Je wordt te snel groot, meiske van me.'

Nou zeg! 'Ik zit toch al in de vijfde!'

Een ogenblik lang keek hij haar wat verbaasd aan, licht hoofdschuddend, alsof hij haar bijna niet kon geloven. 'Dat is ook zo. Denk eraan, Mentje: niemand mag weten dat de familie Friedman hier komt logeren, hoor!'

'Dat weet ik.'

Die avond had Mentje lang en ernstig gebeden of God een betere verstopplaats voor de familie Friedman wilde zoeken. Niet dat ze hun voorbij wilde lopen, zoals de priester en de Leviet. Het zou alleen zo slecht voor hen zijn om op de stalzolder te moeten wonen; God wist toch zelf hoe het er daar uitzag. Maar diep in haar hart wist ze best dat ze gewoon geen zin had in die vreemde mensen bij vader en haar in huis.

En dat wist God vast ook wel.

